

9.6.2019

**International
Archives
Day**

**Culturele
Archieven
Vlaanderen**

Deze brochure kwam tot stand naar aanleiding van International Archives Day 2019 in samenwerking met deze partners:

KADOC

Zondag 9 juni is het Internationale Archievendag, sinds 2008 een initiatief van de International Council on Archives (ICA), dat in 1948 werd opgericht onder de auspiciën van UNESCO. Heel wat archiefdiensten brengen dan wereldwijd de betekenis en het belang van archieven onder de aandacht van het breder publiek.

Zo ook in Vlaanderen. Al gehoord van ADVN, Amsab-ISG, AMVB, CAVA, KADOC-KU Leuven, Letterenhuis, Liberas/Liberaal Archief en VAI? Aan de hand van deze brochure kan je in vogelvlucht kennis maken met deze acht erkende Vlaamse culturele archieven. Voor deze gelegenheid selecteerden hun medewerkers een topstuk uit de eigen collectie met internationale uitstraling of met een markant verhaal. Cultureel erfgoed in Vlaanderen, bekeken vanuit een verrassend perspectief.

De culturele archieven documenteren samen het verleden van Vlaanderen in al zijn verscheidenheid. Of je nu student, onderzoeker, leerkracht of erfgoedliefhebber bent, hun schatkamers staan ter beschikking van elke geïnteresseerde. Archieven en hun collecties zijn er namelijk door en voor iedereen. Daarom willen de acht culturele archieven hun expertise graag delen voor het bewaren en valoriseren van waardevol, maar kwetsbaar erfgoed.

ADV N

Een lamp in een kamp?

Het ADVN | archief voor nationale bewegingen werkt rond het erfgoed van de Vlaamse beweging en andere nationale bewegingen. De kernopdracht van het ADVN is het verzamelen, bewaren, onderzoeken en toegankelijk maken van dit erfgoed.

In het ADVN loopt momenteel een tentoonstelling van repressie-erfgoed afkomstig uit interneringscentra van na de Tweede Wereldoorlog. Veel van deze voorwerpen worden voor het eerst uit hun depot gelicht en getoond. Het betreft een curieuze verzameling van allerlei kunstwerken, dagboeken en gebruiksvoorwerpen, vervaardigd door verdachten en veroordeelden van collaboratie in gevangnissen en daartoe bestemde kampen. De expo laat de stukken voor zich spreken en gunt een intimistische blik op het leven ‘achter prikkeldraad’.

In Merksplas vervaardigde een handige gevangene rond 1950 een kleine staande lamp in de vorm van een waterpomp. Vandaag lijkt dit voorwerp weinig spectaculair, maar schijn bedriegt. Als je erover nadenkt, roept de lamp immers een heleboel vragen op: wat doet een lamp in een interneringskamp waar de materiële mogelijkheden belabberd zouden zijn geweest? Sommige vakopleidingscentra waren voldoende uitgerust om opleidingen in elektriciteit en mechaniek aan te bieden. De voorwerpen die daar tot stand kwamen, werden onderling

verhandeld. Dat gegeven is op een bepaalde manier verrassend. Het toont de interneringscentra immers als mini-maatschappijen die – net zoals de wereld buiten de kampmuren – door een zekere sociale differentiatie werden gekenmerkt.

De expo ‘Achter prikkeldraad’ is nog tot 30 september 2019 te bezoeken van maandag tot vrijdag, van 9 tot 16u. Gesloten tijdens weekends en op feestdagen. Groepsbezoek inclusief een rondleiding (ca. 15 personen) kan op afspraak langs publiekswerking@advn.be.

Een lamp vervaardigd in Merksplas rond 1950,
met een opvallend waterpomp motief, waarbij de pomp
fungeerde als de aan- en uitschakelaar

Amsab-ISG

De houtblokken van Masereel

Het verhaal van gewone mensen. Hun verzet tegen onrecht en discriminatie. Hun strijd voor rechten en gelijkwaardigheid. Hun gevecht om het milieu te beschermen. Dat is het erfgoed dat Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis bewaart, ontsluit en valoriseert. In onze collectie vind je brieven, affiches, foto's, films, boeken en zo veel meer, zowel van organisaties als van personen die zich met die thema's bezighielden en -houden. Al die bronnen kan je in onze leeszaal of online raadplegen. We publiceren boeken, geven het tijdschrift *Brood & Rozen* uit en maken publieksprojecten, al dan niet in samenwerking met andere partners. Ook op het vlak van onderzoek zijn we actief en werken we samen met instellingen in binnen- en buitenland.

www.amsab.be
Bagattenstraat 174
9000 Gent

Frans Masereel (1889-1972) was behalve kunstschilder en tekenaar ook houtsnijder. Hij ontwikkelde zijn vakmanschap vanuit een duidelijk maatschappelijk engagement. In 1999 werd heel toevallig een aantal originele houtblokken van Frans Masereel teruggevonden in de kelder van een uitgeverij in Zürich. Door toedoen van Joris van Parys, auteur van de uitmuntende biografie *Masereel*, bekroond met de Gouden Uil voor non-fictie, werden ze in 2003 aan Amsab-ISG over-

gedragen. De collectie telt een 300-tal houtblokken en evenveel galvano's (koperen replica's bestemd voor het drukken van grote oplagen). Het gaat om meer dan één reden om een unieke verzameling. Niet alleen is het de grootste collectie Masereel-blokken, het is in ieder opzicht ook de meest waardevolle omdat ze een aantal complete series bevat uit de periode waarin Masereel als houtsnijder zijn beste werk heeft voortgebracht. Daarbij onder meer de blokken van *25 Images de la passion*

d'un homme, de enige twee overgebleven blokken van *Mon livre d'heures* en de zeven resterende blokken van *Debout les morts. Résurrection infernale*, een reeks die in 2014 door de minister van Cultuur werd erkend als topstuk. Voorts bevat de collectie de complete serie van 60 houtblokken voor de houtsnedensuite *L'Oeuvre* die in 1928 in Parijs verscheen.

Tot half juli loopt in Amsab-ISG een kleine expo over de Masereel-houtblokken.

Slot van de beeldroman *L'Oeuvre* (1928) van Frans Masereel

AMVB

Archief Vlaamsch Verbond voor Brussel

www.amvb.be
Arduinkaai 28
1000 Brussel

Het Archief en Museum voor het Vlaams Leven te Brussel (AMVB) staat in voor het bewaren en onderzoeken van archieven en collecties van de Nederlandstalige Brusselse organisaties, families en personen. Het AMVB faciliteert onderzoek en biedt ondersteuning, deelt expertise en organiseert vorming rond erfgoed en informatie. Het is een gastvrij en open huis voor wie het Brussel van vandaag en gisteren wil ontdekken. Elke geïnteresseerde in het verleden van Brussel en haar Nederlandstalige inwoners en instellingen kan in het AMVB terecht.

Samen met vele andere archieven in het AMVB, toont het archief van Het Vlaamsch Verbond voor Brussel (VVB) hoe de positie, houding en perceptie van Nederlandstaligen in Brussel evolueerde doorheen de jaren. Het VVB ontstond in 1933, in het kader van de taalwetgeving en was een pluralistische Vlaamse

strijdbeweging. Centraal stond het “Vlaamsch leven te Brussel”. Om dit te bereiken trachtte de vereniging de communicatie tussen de bestaande Brusselse verenigingen te verbeteren. Hun statuten behoren tot de belangrijkste stukken uit onze collectie.

Kopij *in extenso* der akte n° 579
verschenen in de bijlagen van den *Moniteur belge*
van 15 April 1933

Vlaamsch Verbond voor Brussel

VEREENIGING ZONDER WINSTGEVEND DOEL

TE BRUSSEL

STANDREGELLEN

DRUKKERIJ VAN DEN MONITEUR BELGE
Directeur : Jean Pladet
Leuvensche straat, 40, Brussel

5194

1933

Statuten van Het Vlaamsch Verbond voor Brussel

CAVA

Guldenboek Brussels Studentengenootschap

www.cavavub.be
Pleinlaan 2
1050 Elsene

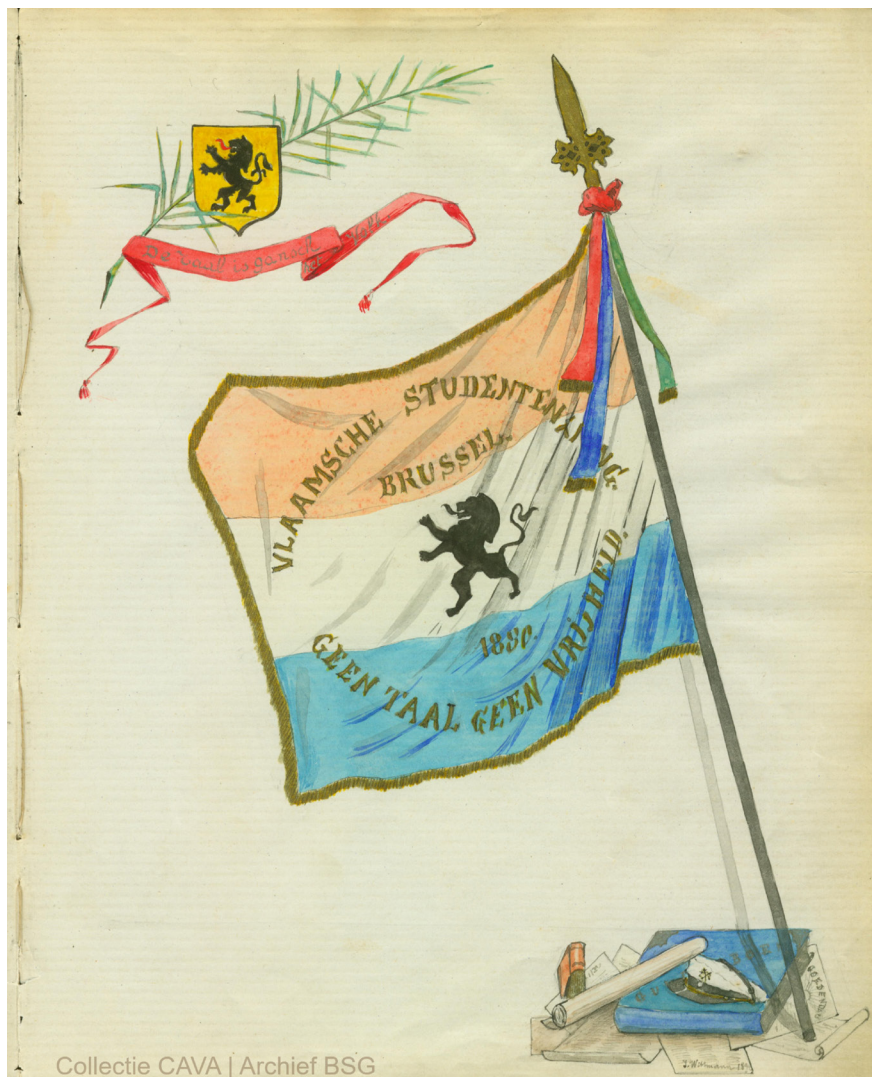
Het Centrum voor Vrijzinnige en Academische Archieven (CAVA) verzamelt en bewaart de archieven en het erfgoed van het vrijzinnig humanisme in Vlaanderen en van de Vrije Universiteit Brussel. Studenten, onderzoekers en het publiek kunnen bij CAVA terecht voor (advies over) onderzoek, tentoonstellingen, publicaties, workshops, digitaal informatiebeheer en meer.

Het Brussels Studentengenootschap wordt in 1856 opgericht door Alfons Willems als neveneffect van het onderzoek naar de Vlaamse grieven door de zogenaamde Grievencommissie. De vereniging verandert geregeld van naam, maar behoudt telkens de spreuk 'Geen Taal, Geen Vrijheid', tevens haar roepnaam.

Na WOII neemt ze de naam Brussels Studentengenootschap aan. In de jaren 1950-1960 evolueert ze tot koepelkring van de Vlaamse studentenkringen verbonden aan de Université Libre de Bruxelles (ULB) en later ook de Vrije Universiteit Brussel (VUB).

Het Guldenboek is door de Vlaamse overheid erkend als topstuk. Het is een zeldzaam document met bijzondere esthetische, artistieke en wetenschappelijke waarde. Het getuigt van een aantal historische evoluties zoals de overgang van de Vlaamse Beweging van culturele naar politieke en sociale beweging. Het toont aan hoe een aantal studenten de Vlaamse identiteit aan een vrijzinnig vooruitstrevend gedachtegoed koppelden, waarmee ze een progressieve vleugel in de Vlaamse Beweging vormden. Het boek legt de politieke, culturele en sociale netwerken bloot van jonge Vlaamse intellec-

tuelen tussen 1880 en WOI in Brussel. Ook getuigt het Guldenboek mee over de verfransing van de stad Brussel. Door dit alles is het van grote betekenis voor het collectieve geheugen van Vlaanderen. Het bevat de statuten, het programma en de 'geloofsbelijdenis' (de ondertekening van een vrijzinnige engagementsverklaring van de leden), activiteiten, jaarverslagen en lijsten van voorzitters, ereleden en bezoekers. Er staan vele bekende en ronkende namen in van illustere Vlamingen en Nederlanders die aan de ULB studeerden, zoals Lodewijk De Raet, August

Tekening uit het Guldenboek Brussels Studentengenootschap

Vermeulen, Nico Gunzburg, Frederik Carel Gerretson, Herman Teirlinck, Emmanuel Hiel, vader en zoon Hoste. De vele (jaar) verslagen, namenlijsten, foto's, tekeningen, uitnodigingen, menukaartjes, enz. geven een beeld van het reilen en zeilen van de

studentenkring. Van bals tot politieke acties, van culturele voordrachten tot de strijd voor het Nederlandstalig (hoger) onderwijs, van cantussen tot loyaal verzet en activisme tijdens de Eerste Wereldoorlog.

KADOC-KU Leuven

Filmcollectie Witte Paters

www.kadoc.be
Vlamingenstraat 39
3000 Leuven

Het Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving KADOC legt zich toe op het rijke en zeer diverse materiële en immateriële erfgoed dat voortkomt uit de wisselwerking tussen religie, cultuur en samenleving in Vlaanderen sinds 1750. Zo komen in onze collectie allerlei maatschappelijke en culturele bewegingen aan bod, gaande van kerkelijke organisaties tot het migrantenmiddenveld. We brengen dit erfgoed in kaart, dragen er zorg voor, onderzoeken en presenteren het. Zo houden we het leesbaar en geven we de toekomst een verleden.

Sinds de opening van het nieuwe AfricaMuseum in Tervuren staan het koloniale verleden van België en de manier waarop we ermee omgaan, meer dan ooit in de belangstelling. Wie inzicht wil krijgen in dat verleden, kan niet om KADOC heen. Het erfgoed dat er op de een of andere manier betrekking heeft op Congo, Rwanda en Burundi, is vrijwel onuitputtelijk. Haast elk archief bevat wel stukken over onze koloniale geschiedenis. Ook onze erfgoedbibliotheek mag niet worden vergeten. Er zijn niet alleen de vele missietijd-

schriften, maar ook romans en strips waarin de kolonie wel ergens 'meespeelt'. Ten slotte zijn er de rijke geluids-, foto- en filmarchieven die Congo, of wat we er ons van voorstellen, letterlijk ten gehore en in beeld brengen. Bijzonder is de filmcollectie van de Witte Paters, een missiecongregatie die vanaf ca. 1880 in Centraal-Afrika actief was. Om hun werk te promoten en middelen te verzamelen – in moderne termen: om aan 'crowdfunding' te doen – maakten ze al vanaf de jaren 1920 gebruik van het filmmedium.

Na de Tweede Wereldoorlog legden ze zelf hun missiewerk in Centraal-Afrika vast in bewegend beeld. 'Paters-regisseurs' maakten reportages en documentaires over hun activiteiten. Bovendien produceerden ze educatieve speelfilms die bestemd waren voor het lokale publiek. Die films worden allemaal bewaard in KADOC en staan sinds 2009 op de Vlaamse topstukkenlijst. Ze vormen – aldus de samenstellers van de lijst – "een unieke en zeer hoogstaande verzameling met een uitzonderlijke betekenis voor de

geschiedenis van de missie, de Belgische kolonies, de koloniale opvattingen en de etnografie (volkeren, gebruiken, geschiedenis enz.) van Congo, Rwanda en Burundi vanaf ca. 1940”. Samen met VIAA en Cinematek en met de steun van de Vlaamse overheid werkt KADOC aan de duurzame bewaring van die unieke collectie. Dat is niet alleen voor onderzoekers en erfgoedliefhebbers in het algemeen van belang, maar opent ook interessante perspectieven voor de toegankelijkheid en bruikbaarheid van dit erfgoed voor de

betrokken erfgoedgemeenschappen in Congo, Rwanda en Burundi. De collectie is immers een mooi voorbeeld van ‘gedeeld erfgoed’: erfgoed dat niet alleen voor Vlaanderen betekenis heeft, maar ook van belang is voor de gemeenschappen waarin het tot stand is gekomen en/of voor wie het uiteindelijk bedoeld was. Van belang in dit perspectief zijn ook de talrijke collecties in KADOC met betrekking op andere landen in Afrika, Azië, Noord- en Latijns-Amerika waar Vlaamse missionaire instituten actief waren.

**Witte Pater Roger De Vloo
tijdens een filmopname in
Rwanda, ca. 1950**

Letterenhuis

The Jungle van Upton Sinclair

www.letterenhuis.be
Minderbroedersstraat 22
2000 Antwerpen

Het Letterenhuis bewaart ruim twee miljoen brieven en handschriften, 130.000 foto's, 55.000 affiches en duizenden uren audiovisueel materiaal. Literair archief uit Vlaanderen, van 1830 tot nu, zowel op papier als digitaal. De archieven van schrijvers als Stijn Streuvels, Paul van Ostaijen, Willem Elsschot en Hugo Claus hebben er veilig onderdak gevonden.

In die literaire archiefcollectie zitten ook vijf half verkoolde pagina's handschrift van *The Jungle* (1906) van de Amerikaanse schrijver Upton Sinclair (1878-1968). De roman gaat over de werk- en leefomstandigheden van de arbeiders in de vleesverwerkende industrie in Chicago. Het boek veroorzaakte grote publieke verontwaardiging en zou de aanleiding vormen voor een strengere wettelijke reglementering. Met de opbrengst van het boek kon Upton Sinclair een droom verwezenlijken: het oprichten van een coöperatieve

kolonie, die hij Helicon Hall doopte. Na enkele maanden brandde het gebouw af. Ook van het handschrift van *The Jungle* bleef niet veel over. Sinclair stuurde vijf van de uit de brand geredde pagina's op aan de bibliothecaris van de Tweede Internationale in Brussel, Camille Huysmans. Om ervoor te zorgen dat ze goed bewaard zouden worden, gaf Huysmans ze in 1922 aan de (toenmalige) stadsbibliotheek in Antwerpen. In 1934 kwamen ze in de collectie van het Letterenhuis terecht.

De meeste handschriften van Sinclair worden bewaard in de Lilly Library van de universiteit van Indiana; ook het werkmateriaal voor *The Jungle* is er te vinden. De erg kwetsbare fragmenten van het handschrift zelf worden bewaard in het Letterenhuis en werden inmiddels met de nodige zorg geconserveerd. Ze zijn een mooi voorbeeld van hoe ook buitenlandse schrijvers een plaats kunnen krijgen in een Vlaams literair archief.

~~He~~ ~~at~~ ~~the~~ ~~mouth~~
wickedness of his ~~mouth~~
~~had~~ ~~been~~ ~~!~~ ~~!~~
Every ~~single~~ ~~man~~
that he had seen ~~before~~ ~~him~~
to him ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~
knife, ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~
had done ~~it~~ ~~for~~ ~~him~~
in ~~his~~ ~~own~~ ~~hand~~
~~for~~ ~~then~~ ~~now~~! ~~And~~ ~~such~~ ~~deeds~~
~~as~~ ~~he~~ ~~did~~ ~~as~~ ~~well~~
now ~~in~~ ~~the~~ ~~same~~ ~~place~~
Cooka ~~spoke~~ ~~now~~ ~~that~~ ~~it~~ ~~could~~
never be spoken, now that it was
too late ~~to~~ ~~say~~! His ~~own~~ ~~was~~
Chooka ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~ ~~was~~
he ~~was~~ ~~in~~ ~~the~~ ~~darkness~~ ~~and~~
beside her, stretching out his arms to her ~~and~~
she was gone ~~and~~
she was dead! ~~He~~ ~~was~~ ~~gone~~ ~~and~~
alone with ~~his~~ ~~own~~ ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~
part ~~of~~ ~~his~~ ~~own~~ ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~
for ~~his~~ ~~own~~ ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~ ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~
and ~~his~~ ~~own~~ ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~ ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~
with ~~his~~ ~~own~~ ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~ ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~
he ~~was~~ ~~not~~ ~~more~~ ~~a~~ ~~man~~, ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~
to ~~be~~ ~~gone~~, ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~ ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~
of ~~his~~ ~~own~~ ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~ ~~and~~ ~~his~~ ~~own~~

Fragment uit het handschrift van *The Jungle* van Upton Sinclair

Liberas/Liberaal Archief

Archief Lucienne Herman-Michielsens

www.liberas.eu
Kramersplein 23
9000 Gent

Liberas/Liberaal Archief is een landelijke wetenschappelijke instelling die zich sinds 1982 toelegt op alle erfgoed van personen, organisaties en groeperingen in Vlaanderen en België, die zich laten inspireren door het liberale gedachtegoed, het vrije denken en handelen en het vrijheidsideaal in de ruimste zin van het woord.

De liberale senator Lucienne Herman-Michielsens (1926-1995) was zonder twijfel een van de belangrijkste vormgevers van het naoorlogse feminisme in ons land. Zij was actief binnen de PVV-vrouwen en in de commissie van het Statuut van de Vrouw in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (1973-74). Gedurende een korte periode was zij ook staatssecretaris van de Vlaamse Gemeenschap (van mei tot oktober 1980). Ze zal vooral bekend blijven als de initiatiefneemster van de abortuswetgeving in ons land.

Na een jarenlange parlementaire strijd, samen met haar *compagnon de route* Roger Lallemand (PS), werd in 1990 de abortuswet goedgekeurd. Koning Boudewijn weigerde deze wet te ondertekenen, wat leidde tot de zogenaamde 'mini-koningskwesitie'. In haar archief zijn vanzelfsprekend de dossiers en briefwisseling inzake haar abortusvoorstel terug te vinden, maar haar werk in de Senaat bestreek veel meer terreinen. Euthanasie, draagmoederschap, omgaan met mensen met een beperking, familierecht, vrouwenrechten en geweld

tegen vrouwen zijn enkele van de andere thema's waarrond zij werkte. Ook de grondwettelijke erkenning van de vrijzinnigheid was een thema dat haar na aan het hart lag. De dossiers bevatten telkens een combinatie van aantekeningen, teksten van tussenkomsten of wetsvoorstellen, brieven van collega's en drukkingsgroepen, en vaak ook documentatie en persknipsels. Het archief bestrijkt de periode 1939-1993 en heeft een totale omvang van 28,5 strekkende meter.

Senator Lucienne
Herman-Michielsens, 1989

Vlaams Architectuurinstituut

Atelierarchief Baeckelmans

Het Vlaams Architectuurinstituut (VAi) is hét aanspreekpunt voor informatie over architectuur uit Vlaanderen en Brussel. Het creëert een ontmoetingsplek voor iedereen die architectuur wil maken, delen en beleven. Dit doen we door de organisatie van tentoonstellingen, lezingen, debatten, publicaties en evenementen. In het VAi kun je een zeer rijke collectie architectuurarchieven ontdekken die voortdurend aangroeit. De collectie bevat uniek materiaal, gaande van de architectuurstijlen uit de 19de eeuw tot het modernisme en de hedendaagse architectuur. Het VAi neemt als kenniscentrum tevens een ondersteunende rol op voor andere spelers in het veld van erfgoed, architectuur en design.

www.vai.be
Jan van Rijswijklaan 155
2018 Antwerpen

In 2014 verwierf het Vlaams Architectuurinstituut een belangrijk deel van het atelierarchief van de architectendynastie Baeckelmans. Dit archief bevat vooral documenten van de broers Louis (1835-1871) en François Baeckelmans (1827-1896), en enkele van de zoon van Frans, Joseph (1881-1915). Samen overbruggen deze archivalia ruim een halve eeuw Belgische architectuurgeschiedenis. Zij documen-

teren belangrijke bouwprojecten in Antwerpen en ver daarbuiten en leveren tegelijkertijd een rijke getuigenis van de architecturale trends van deze periode. De drie architecten Baeckelmans voelden zich thuis in verschillende programma's en beschikten over een veelzijdige stijlkennis. François en Louis waren typische vertegenwoordigers van het academische eclecticisme en de

neogotiek. Zij ontwierpen woningen, kerken, kloosters en kastelen en het gerechtshof en het bijzondere Stui-venbergziekenhuis in hun geboortestad Antwerpen. Joseph gaf in zijn korte carrière vorm aan woningen en winkelhuizen, vooral in de wijk Zurenborg, waar hij meer dan eens zijn voorkeur toonde voor de art nouveau.

François Baeckelmans, voorontwerp van het
Stuivenbergziekenhuis te Antwerpen, jaren 1870

*In 2019 en 2020 zet het VAI
in op de registratie van de
oudste archieven uit de col-
lectie. De archieven van
Engetrim, De Beer en
Baeckelmans worden ge-
reinigd, verwerkt en her-
verpakt. Tegelijk zullen de
meest waardevolle teke-
ningen uit deze archieven
gedigitaliseerd en online
gepubliceerd worden.*

9.6.2019

**International
Archives
Day**

**Culturele
Archieven
Vlaanderen**

